

DE EVOLUTIE VAN DE OOSTENDSE VISSERSHAVEN

Langs vele zijden worden ons dikwijls inlichtingen gevraagd over de evolutie van de Oostendse vissershaven in de loop der verlopen jaren.

Alhoewel we persoonlijk die evolutie sedert 1 februari 1929 hebben meegemaakt, toch is het een feit, dat Oostende als vissershaven een zeer rijk verleden heeft en als zodanig ook al beschreven werd.

Een dezer brochures omtrent die haven werd in 1957 door ons blad uitgegeven en was van de hand van de heer Emiel Vroome, toen schepen der Vissershaven, schepen van Financiën en oud-volksvertegenwoordiger.

Het is ons ook bekend dat de kleindochter van de heer Vroome omtrent het vele door haar grootvader als politieker verwezenlijkt, aan het verzamelen is. Wie daaromtrent nuttige inlichtingen zou kunnen bezorgen kan dat aan haar adres.

Ondertussen hebben we gemeend dat het niet van belang noch nut zou ontbloeit zijn, moesten we ook in onze kolommen ten overstaan van zeer velen die er belang aan hechten, de brochure door ons in 1957 uitgegeven in feuilleton, zo mogelijk elke week te laten verschijnen.

Dit zeer interessant werkje werd door gewezen Schepen Emiel Vroome opgedragen aan de nagedachtenis van zijn voorbeeldige vader, die als stuurman ter visserij heeft gevaren om later dienst te nemen bij het Loodswezen van de Scheldemond te Vlissingen en die samen met zijn brave moeder de opvoeding van zestien kinderen heeft verzekerd in een periode waarin „Gezinsvergoedingen en Kinderbijslagen” totaal onbekend waren en als oprechte blijk van waardering voor al diegenen die de zee bevaren of bevaren hebben.

Vanaf heden zullen we in vervolg roman de inhoud van deze brochure weergeven.

Aan de westzijde van de havengeul ontrolt zich vóór onze ogen met het kantwerk van zijn torens en daken, het profiel van België's voornaamste badstad: Oostende, sedert een halve eeuw getooid met de adellijke titel „Koningin der Badsteden”.

Deze ronkende benaming is oorzaak dat het merendeel der vreemde bezoekers de mening is toegedaan dat Oostende enkel en alleen een badstad is, waar slechts gemakzuchtige lieden verblijven, midden plezier en mondaine genoegens... maar, welke vergissing!

Sedert menselijke heugenis is de Belgische kust altijd de woonplaats geweest van koene zeelieden. Overigens de Belg in het algemeen, heeft gedurende de eeuwen die voorbij zijn, het bewijs geleverd van durf en initiatief.

Eerst waren het de Morinen en de Menapiërs, voorvaders van onze kloeke zeelieden, die de zee bevaarden en in hun open bootjes handel gingen drijven langs de kusten van Italië. Het zijn diezelfde voorvaders die Groot-Brittannië ontdekten en te Rome was men zo verwonderd over de stoutmoedigheid van deze zogezegde barbaren, dat een Menapiër, Caius Carausius genaamd, gelast werd met het bevel over een Romeinse vloot bestemd om de zeeschuimers, die de Noordzee en het Kanaal onveilig maakten, te achtervolgen en te bekampen. Deze Carausius (een oude roeier van de keizerlijke galei), liet zich in 287 tot keizer uitroepen van de provincie Britannië (het huidige Engeland) dank zij het geld dat hij gewonnen had gedurende zijn harde strijd tegen de zeerovers.

In een geschrift van het jaar 399 stelt Sint Paulinus de bewoners van de kust voor als zeerovers, altijd in oorlog met hun geburen. Was er niets te roven, dan togen zij ter visvangst, vër weg. De uiterlijke vorm der kust van Vlaanderen, doorsneden met baaien en schuilhavens, leende zich overigens wonderwel tot de zeevaart en het is ook op de oevers der krekken en der schuilhavens, waar de boten zich konden schuilen, dat men de eerste dorpen van zeelieden moeten opzoeken. Reeds toen moesten de Morinen hard strijden tegen de zee; ten bewijze daarvan de overspoeling der gehuchten Scarphout (tegenover Blankenberge) en Onze-Lieve-Vrouwter-Streep (tegenover het huidige Mariakerke) en het Oostende-ter-Streep in zee gelegen vóór het huidige Oostende.

Oostende bestaat waarschijnlijk van vóór 814, maar slechts als een nietig gehucht, want in dit jaar schonk Sire Gobrecht van Steenland dit laatste aan de Abdij van Sint Bertinus te St Omaars.

In 1093 verschijnt Sandeshoved (Zandhoofd) op de sluiphaven van de IJzer als haven; op de andere oever van de IJzer bevindt zich het middelpunt van de zeevisserij in Vlaanderen. Op het einde der XIIe eeuw is Nieuwpoort de voornaamste marktplaats voor zeevis en alsdan ontstond reeds een zeer levendige haringhandel die uiterst winstgevend was. Maar weldra worden andere plaatsen door zeelieden bewoond en op het einde der dertiende eeuw ontpopt Oostende zich als een geducht tegenstrever voor Nieuwpoort, die de oudste is.

In 1267 wordt Oostende, alsdan nog een eenvoudig dorpje, tot stad verheven door Margareta van Konstantinopel, toenmalige Gravin van Vlaanderen en Henegouwen, en wordt haar tevens het voorrecht verleend een markthalle te hebben; de winsten van deze bedrijvigheid moesten met de koning verdeeld worden. In hetzelfde jaar schonk de Gravin de stad een wapenschild. Het oudst gekend wapenzegel van Oostende (1292) stelde voor „Sint Pieter, met stralenkrans, rechtstaande, houdende in de rechterhand de sleutels en in de linkerhand een kerkje”. Daarrond stond te lezen: „Sigillum scabinorum de Ostende Testrep”.

In 1284 sloot Oostende een verdrag met de Vrijheer van Brugge ten einde het kanaal „Watergang”, dat aan het zuiden der stad grensde, te verbreden en bevaarbaar te maken. Het is te vermoeden dat rond ditzelfde tijdstip het recht werd toegestaan om eigen munt te slaan. In het begin der veertiende eeuw was Oostende nog altijd een dorpje. Immers in 1303 werd zij ingeschreven op de lijst der onderdanige steden onderhorig aan Brugge.

Oostende had altijd veel te lijden van overstromingen; zo werd in 1334 de kust verwoest door een hevige storm die de kerk van Mariakerke vernielde. Ten gevolge van deze gebeurtenis namen de bewoners van Oostende het besluit een kerk meer zuidwaarts te bouwen, binnenlands en beschut tegen de baren, maar het staat niet vast dat ze zulks alsdan deden.

Ten jare 1382 brak de oorlog uit tussen Brugge en Gent. Oostende, bondgenoot van Brugge, werd geplunderd door de Engelsen, die de Gentenaars ter hulp waren gekomen.

Gedurende de nacht van Sint Vincentius, de 22 januari 1394, werd de stad eens te meer zwaar geteisterd door een nieuwe stormvloed met het gevolg dat talrijke inwoners zich verder in het buitenland gingen vestigen. Ook het stadhuis werd alsdan meer landwaarts herbouwd. Na deze storm ontving

Oostende het bezoek van Hertog Filips van Bourgondië. In 1432 schenkt deze Vorst de vergunning aan de Oostendenaars om „de klokke” of „de schelle” te mogen luiden op het schepen of stadhuis.

Het scheepvaartkanaal in 1284 gegraven, was sedert lang door verzanding onbruikbaar geworden, toen in 1443 de bewoners van Oostende het recht opeisten om een nieuw kanaal te graven. Men moest inderdaad nieuwe dammen aanleggen ten einde het platteland te beschutten tegen de sterke getijden. De Dienst der Watering sloot dan ook een overeenkomst om een kanaal aan te leggen met 28 voetmaten breedte en 8 voetmaten diepte ten einde de lozing der binnenwaters te vergemakkelijken, en tevens een scheepvaart in te richten ten bate der bewoners van Oostende en der omliggende streken. Pas was dit werk voltooid of de bevolking vroeg een haven te mogen aanleggen, die in 1445 werd gegraven, nadat Filips de Goede zijn toestemming daartoe had verleend. Deze haven bevond zich westwaarts waar later de Kursaal werd gebouwd en de „geule” liep waar nu de Van Iseghemlaan is. De lang gewenste rechtstreekse verbinding van de stad met de zee was eindelijk een werkelijkheid geworden.

In de geschiedenis van ons Oostends visserijbedrijf zijn de jaren 1267, 1284 en 1445 dan ook onvergetelijke data.

Tot dan waren de vissers verplicht geweest hun schuiten vast te zetten op het strand. Voortaan konden zij met hun vangsten een veilig schuuldok binnenvaren.

Onze vissers beperkten zich echter niet tot de haringvangst, ook andere visserijen werden bedreven en hier dient hoofdzakelijk de kabeljauwvangst aangestipt te worden, die een geweldige uitbreiding nam. Het verkrijgen van een haven was dan ook de oorsprong van de bloei van onze stad in de XVe eeuw. Er stak immers wilskracht onder het wambuis van onze voorvaderen...

De ontdekking van het haringkaken, omstreeks de jaren 1400, door Gillis Beukels, geboortig uit Hugenvliet in Vlaanderen, en Jakob Kien, van Oostende, verhoogde enorm de handelswaarde van deze vis, die nu vatbaar werd voor veel langere bewaring. Dit kaken, dan heden nog op dezelfde wijze verricht wordt, bestaat in een snede te maken aan de keel van de vis, door dewelke men dan benevens de ingewanden, ook de andere tere delen uithaalt, die de bijzonderste oorzaken zijn van bederf. Een der voornaamste gevolgen van deze uitvinding was het bouwen van grotere schepen die langer op zee konden blijven en meer vaten en netten scheepten. Dank zij deze grote schuiten, „buizen” genoemd, kon de haringvangst zich uitbreiden op geheel de Engelse kust tot aan de Shetlands. Ook is ze het voorwerp van de naarstige bescherming der vorsten die in Vlaanderen heersen en in 't bijzonder vanwege de Hertogen van Bourgondië. Het volk nochtans stond in den beginne erg wantrouwig en ongelovig tegenover deze uitvinding, maar na de eerste proefnemingen was de vreugde algemeen. Het visserijbedrijf kende grote voorspoed en was tevens kweekschool der bemanningen voor de andere schepen.

Weldra werd Brugge jaloers. Nieuwpoort, Damme en Sluis hadden veel te lijden door de bevoorrechte toestand van Oostende. In 1483 dienden deze steden een verzoekschrift in, tezamen met een verslag over de schade die Oostende hen veroorzaakt had, en drongen aan om onze haven te dempen. Dit voorstel werd, zoals men wel vermoeden kan, al te radikaal gevonden en dan ook geweigerd.

In het midden van XVe eeuw werd Oostende een belangrijke stad, waar er zelfs zeer rijke families leefden. Maar onze stad verbond zich met de gemeenten die zich niet aan de Aartshertog Maximiliaan wilden onderwerpen en in 1489 kwamen deze troepen Oostende in puin veranderen. Een algemene opstand was in Vlaanderen tegen de Aartshertog ontstaan, maar gedurende deze woelingen ging al wat de Vlaamse steden van hun voormalige voorspoed hadden behouden, teloor. Zelfs Brugge, die de grote rijkdom gekend had, verviel door de belemmering die herhaalde woelingen aan het handelsverkeer hadden berokkend, en ook meer nog door het

verzanden van het „Zwin”, dat de Brugse haven in verbinding stelde met de zee. Antwerpen nam haar plaats in.

Tijdens de eerste jaren der XVIe eeuw bepaalde een keizerlijk dekreet dat de haring in de „mijne” moest verkocht worden. In 1516 verplaatste de „Hanze” de zetel van Brugge naar Antwerpen, hetgeen de genadeslag was. Antwerpen werd op zijn beurt de marktplaats der wereld en kende de glans die Brugge weleer beroemd gemaakt had. Dikwijls waren er 2.500 schepen op de Schelde die hun losbeurt afwachten. Weldra kwamen, helaas, voor Antwerpen ook de sombere dagen, gevolg van de ondergang, wanneer eerst door het Tienjarig Bestand, en daarna het Verdrag van Munster, de sluiting van de Schelde bevolen.

Later van hun gewone bezigheden beroofd, leverden de zee-lieden, „Watergeuzen” genoemd, uitstekende matrozen voor de beruchte kapers van Duinkerke en van Oostende. Ze behoorden tot het geslacht van Jan Bart, zoals Jan Jacobsen van Oostende die, gedurende de oorlog tegen Holland, in de steek gelaten door de twee Spaanse fregatten, die in konvooi met hem voeren, zich gans alleen verdedigde tegen een volledig eskader en die, liever dan zich over te geven, zich met schip en al in de lucht liet vliegen. Dit gebeurde in 1622.

Op het einde der XVIe eeuw was Oostende nog zonder verdediging; bewust van het gevaar dat de stad te wachten stond als ze in deze toestand zou blijven, nam het gemeentebestuur in 1572 de beslissing vestingen te bouwen. Dit werk werd in 1573 voltooid met de toestemming en medewerking van de Hertog van Alva. Wanneer de opstand der Vlaamse steden tegen de Spaanse verdrukking uitbrak, sloot Oostende zich aan bij de muiters. De haven werd een schuilplaats voor de Watergeuzen; deze kwamen dikwijls uit hun hol om de omstreken te plunderen en op rantsoen te stellen. Dit duurde alzo een twintigtal jaren, hetzij van 1580 tot 1600.

Alexander Farnèse, door Filips II gouverneur-generaal benoemd, belegerde in 1583 zonder resultaat Oostende gedurende 5 dagen. Versterkingen, muren en grachten beschermde op voortreffelijke wijze de stad tegen elke aanval van landszijde en met de medewerking der Hollanders, bijgestaan door de Engelsen, was Oostende tot een geduchte oorlogshaven uitgegroeid.

In 1600 was Oostende stevig versterkt. Een belegering die duurde van juli 1601 tot september 1604 vernielde geheel onze stad. Geen enkel huis bleef ongeschonden en na de intrede der troepen van Spinola kon men maar moeilijk de juiste plaats aanduiden waar zekere woningen gestaan hadden. Deze strijd had het leven gekost aan 70.000 man der belegerden en de moedige stad verwierf de naam van „het nieuwe Troje”. De volledige geschiedenis van deze befaamde belegering vindt, mij dunkens, hier geen plaats, tenzij voor zover zij de verandering van onze haven uitlegt.

Vóór de Spaanse belegering bevond de ingang der haven zich ten westen van Oostende, ter hoogte van ons Kursaalgebouw. Maar wanneer het garnizoen der bezetters de duinen, oostwaarts gelegen, geëffend had om het toezicht en de beschieting der stad niet te belemmeren, spoelde de zee, die alsdan daar geen tegenstand meer vond, een opening, „geul” genoemd. Bij iedere tij werd deze geul breder en dieper; dit overigens voor het heil der verdedigers, want de Hollandse schepen konden voortaan Oostende opnieuw voorzien van mondbehoefden, aangebracht langs de geul, in plaats van zich te moeten wagen in de oude haven en zich bloot te stellen aan het vijandelijk geschut, dat zich te Mariakerke gevestigd had. De stad kon langs diezelfde weg tot aan het einde der belegering bevoorrad worden met voedsel, munitie en allerlei hulp. Later bij de heropbouw werd het noordelijk gedeelte van de stad aan de zee prijs gegeven en de oude haven gedempt.

(wordt vervolgd)